

Bro Krop
1361

EEN WOORD

aan de

JONGELIEDEN

door

Peter Krapotkine

De Vlijtige Vlieg
Antwerpen
1971

Dok. Vrij Soc. nr. 1361

BERICHT VAN DE HERUITGEVER

*****

Het opstel "Een Woord aan de Jongelieden" door Peter Krapotkine verscheen op het einde van vorige eeuw in het anarchistische orgaan "La Révolte".

De volksdrukkerij Wolvega bracht het enkele jaartjes later in het nederlands omgezet als brosjure uit. Daarin werd het voorafgegaan door een "levensschets van de schrijver" die in deze heruitgave niet werd behouden.

Wij ontdekten het werkje in de Stadsbibliotheek te Antwerpen, maakten er fotokopies van, bewerkten hier en daar de verouderde spelling en zetten het op stensil.

Na "God en de Staat" door Michel Bakoenin en "Een woord aan de Jongelieden" van Peter Kropotkine zullen wij, voor zover mogelijkheden en middelen ons dat toelaten, verder gaan met het heruitgeven van waardevolle geschriften en geschriftjes van anarchistische auteurs.

de heruitgever.

AAN DE JONGELINGSCHAP

*****

I.

Ik zal eens spreken tot de Jongelingschap. Laat de ouderen - ik bedoel de ouderen naar geest en hart - dit terzijde leggen en hun ogen niet vermoeien met wat hun geen goed zal doen.

Ik veronderstel dat gij omstreeks achttien à twintig jaar oud zijt, dat gij uw leerjaren of uw studieën hebt volbracht en op het punt staat het leven in te treden.

Ik neem aan dat uw geest vrij is van bijgeloof, dat gij niet gaat luisteren naar de preken van godsdienstleraars en geestelijken, en wat meer is, dat gij geen fatten zijt - treurige produkten van een maatschappij in verval - die met hun apengezichten en mooie kleren flaneren langs de trottoirs en alleen hun eigen vermaak zoeken tot elke prijs. Ik neem, integendeel, aan, dat ge het hart op de rechte plaats hebt en daarom spreek ik tot u.

Ik weet dat de vraag, die u het naast aan het hart ligt, is: Wat zal ik worden? Dit vraagt ge u zelf telkens en telkens weer af. Inderdaad, wanneer men jong is, begrijpt men dat het niet aangaat ten koste der maatschappij leeg te lopen, na eerst jarenlang te hebben gestudeerd, - let wel - **TEN KOSTE DER MAATSCHAPPIJ**. Hij moet wel geheel ontaard zijn door ondeugd, die nooit heeft gedroomd eens zijn geest,

zijn bekwaamheid, zijn kennis aan te wenden ter bevrijding van hen, die daar kruipen in onwetendheid en ellende.

Ook gij hebt zo gedroomd, niet waar? Welnu, laat ons zien wat gij doen moet, om uw droom te verwezenlijken.

Ik weet niet in welke levensomstandigheden gij zijt geboren. Wellicht hebt ge u, door fortuin begunstigd, aan de studie gewijd. En nu is de vraag: moet ge geneesheer worden, rechtsgeleerde, letterkundige of wijsgeer? Een uitgestrekt veld staat voor u open; gij treedt de wereld in, toegerust met grote kennis en beproefde bekwaamheid. Of misschien zijt ge een eenvoudig handwerksman, wiens wetenschappelijke kennis beperkt is tot het weinigje dat hij leerde op school, maar die het voordeel heeft van bij ervaring te weten hoe hard het lot is der arbeidende klasse.

Ik blijf bij de eerste veronderstelling om nu en dan bij de tweede te blijven staan. Ik neem aan dat gij een wetenschappelijke opvoeding hebt genoten, en, laat ons zeggen, dokter wilt worden.

Morgen zal een werkman u bij een zieke vrouw roepen. Hij zal u naar een van die nauwe stegen brengen waar de overburen elkaar de hand kunnen reiken over uw hoofd heen. Gij klimt, door bedorven lucht, bij het flikkerend schijnsel van een lamp, langs twee, drie, vier, vijf vuile glibberige trappen naar boven, en in een donkere, kille bedstee, op

een bed van smerige lompen, vindt gij de zieke vrouw. Haar kindertjes, bevend onder hun lompen, kijken u aan met wijd geopende ogen. Haar man heeft zijn gehele leven lang twaalf, dertien uur per dag allerlei werk verricht, maar is nu al drie maanden zonder werk. Werkeloosheid is niet zeldzaam in zijn vak, integendeel, zij komt elk jaar geregeld terug, maar vroeger, toen hij werkeloos was, ging zij werk zoeken, onverschillig wat, misschien waste zij wel uw linnengoed, en verdiende dertig cent per dag, maar nu is zij aan het ziekbed gekluisterd, al twee maanden lang, en het gezin is aan de bitterste ellende ten prooi.

Wat zult gij die zieke vrouw voorschrijven, dokter? Gij ziet met een oogopslag dat de oorzaak van haar ziekte is: algemene bloedarmoede, gebrek aan goed voedsel, gebrek aan zuivere lucht.

Zult ge haar zeggen dat ze elke dag een goede biefstuk moet eten, matige beweging in de frisse lucht, een flinke zonnige kamer moet hebben? Bittere ironie! Als zij die zaken had kunnen hebben, zou zij ze al gehad hebben zonder uw raad af te wachten.

Als ge er wat goedhartig, oprecht en toeschietelijk uitziet, dan zullen deze arme mensen u nog andere dingen vertellen. Zij zullen u vertellen dat de vrouw die op de kamer daarnaast ligt te hoesten, zó dat het hart u breekt, een arme strijster is; dat beneden al de kinderen de koorts hebben; dat de wasvrouw

nog lager de lente niet meer zal halen, en dat het naast de deur nog veel erger is.

Wat zult gij tot al deze zieke mensen zeggen? Goed voedsel, verandering van lucht, minder afmattende arbeid! Dat zoudt gij willen zeggen, maar gij durft het niet zeggen, en neemt afscheid met een gebroken hart en een vloek op de lippen.

De volgende dag, als gij nog denkt aan de bewoners van dat krot, zal uw kollega u vertellen dat hij per rijtuig is ontboden bij de eigenares van een rijk paleis, een dame, uitgeput door slapeloze nachten, die haar leven wijdde aan bals, toilet, visites en twist met een dronken echtgenoot. Uw kollega schreef een minder abnormale levenswijze voor, minder opwekkend voedsel, wandelingen in de frisse lucht, kalme van geest en een weinig kamergymnastiek, om de plaats te vervangen van produktieve arbeid.

De ene vrouw sterft, omdat zij haar gehele leven voedsel, slaap en rust moest ontberen, de andere kwijnt weg, omdat zij nooit de arbeid heeft gekend!

Als gij een van die flauwe naturen zijt, die bij de meest tergende zaken zichzelf troost door een schouderophalen en een lichte zucht, dan zullen deze contrasten, geholpen door uw eigen wrede natuur, u drijven binnen de rijen der gefortuneerden, opdat gij nooit zult worden gevonden onder die ellendigen. Maar als gij een mens zijt, als elke aandoening in u zich oplost in wil, als het

dierlijke in u niet alle gevoel heeft uitgeblust, dan zult gij tot u zelf zeggen: "Neen, dat is onrecht, zo kan het niet langer. Het is vruchteloos ziekten te genezen. De kunst is ziekten te voorkomen. Wat verlichting van druk, enige geestelijke ontwikkeling, en wij zouden de helft van de ziekten en de helft van de kwalen van onze lijst kunnen schrappen. Weg met de drankjes! Frisse lucht, goed voedsel en minder verdierlijkend werk, daar moeten we mee beginnen; zonder dat is heel onze geneeskunde huichelarij en bedrog."

Op de dag, waarop gij dit zult zeggen, zult gij het socialisme verstaan. En dan zult gij behoefte gevoelen om het nog beter te verstaan, en als onbaatzuchtigheid geen ledig woord voor u is, als gij de strenge inductieve methode der natuurwetenschap toepast bij uw studie van het sociale vraagstuk, dan zult gij u bij ons aansluiten en, evenals wij, werken aan de sociale revolutie.

Maar wellicht zult gij zeggen: "Weg met de praktijk; gelijk de sterrekundige, gelijk de scheikundige, willen wij ons wijden aan de zuivere wetenschap: die werpt altijd vruchten af, zij het dan ook slechts voor toekomstige geslachten."

Laat ons vóór alles goed verstaan wat ge zoekt in de wetenschap. Zou het alleen zijn het genot - ongetwijfeld edel en groot - dat het naspeuren van de geheimen der natuur en de oefening van onze verstande-

lijke vermogens oplevert? In dat geval moet ik u vragen, waarin de geleerde, die uit zucht naar genot de wetenschap beoefent, verschilt van de dronkaard, die ook alleen genot zoekt en dat vindt in de drank! Zeker, de geleerde heeft een betere bron van genot gekozen, omdat zijn genot levendiger, inniger en duurzamer is, maar dat is alles. De dronkaard en de geleerde hebben beide een en hetzelfde zelfzuchtige doel: **PERSOONLIJK GENOT.**

Maar neen, dit zelfzuchtig leven kunt gij niet begeren. Door de beoefening der wetenschap wenst gij te werken voor het menselijk geslacht. Dit is het ideaal, dat u bij uw studie bezielt.

Schoon ideaal! En wie is er, die dat ideaal niet een wijl heeft gekoesterd, toen hij zich voor het eerst aan de wetenschap wijdde?

Maar als gij werkelijk droomt van het heil der mensheid, als dat werkelijk het ideaal is dat uw studieën bezielt, dan zal zich, al hebt ge nog zo weinig inzicht, een vreselijke tegenstelling zich aan u opdringen, dan zult gij al heel spoedig bemerken, dat bij de tegenwoordige maatschappelijke orde de wetenschap slechts een weeldeartikel is, dat dient om het leven te veraangename van enkele personen, maar dat ongenaaikbaar is voor bijna geheel het menselijk geslacht.

Inderdaad, reeds meer dan een eeuw geleden vestigde de wetenschap een gezonde leer van het wereldstelsel, maar hoe weinig mensen zijn

daarmee nog bekend, hoe weinig zijn nog maar bezield met een geest van werkelijk wetenschappelijk onderzoek? Nauwelijks een paar duizendtallen die zich verliezen te midden van honderden millioenen, behept met vocroordelen en barbaars bijgeloof, speelpoppen van godsdienstige bedriegers!

Zie maar eens wat de wetenschap heeft gedaan voor de fysische en morele gezondheidsleer. Zij vertelt ons wat we moeten doen om ons lichaam en onze opeengehoopte bevolking gezond te houden, zij wijst de weg naar verstandelijk en zedelijk geluk. Maar ligt het onmetelijke werk, in deze twee regels opgesloten, niet als het ware versteend in onze boeken? En waarom? Omdat de wetenschap heden ten dage het voorrecht is van een handjevol. Omdat de sociale ongelijkheid, die de maatschappij verdeelt in twee klassen n.l. kapitalisten en loonarbeiders, alle levensregelen voor een gezond bestaan maken tot bittere ironie voor negen tienden van het menselijk geslacht.

Ik zou meer voorbeelden kunnen aanhalen maar zal het hierbij laten. Ga Faust's geschiedenis maar eens na, waar de vuile vensters nauwelijks licht laten vallen op de boeken, en bij elke schrede in elke richting zult gij voor u zelf nieuwe bewijzen vinden.

De zaak is nu niet, nog méér wetenschappelijke waarheden te verzamelen, nog méér wetenschappelijke ontdekkingen te doen. Wat vóór

alles nodig is, dat is: DE REEDS
VEROVERDE WAARHEDEN TE VERSPREIDEN,
ZE TE BRENGEN IN HET LEVEN VAN HET
VOLK, ZE TOT GEMEENGOED TE MAKEN.
Wat vóór alles nodig is, dat is: de
gehele mensheid in staat te stellen
die waarheden in zich op te nemen en
toe te passen. Wat vóór alles nodig
is: de wetenschap moet ophouden een
weeldeartikel te zijn voor weinigen,
zij moet de grondslag worden van het
leven der gemeenschap. Om der recht-
vaardigheidswille.

Ik beweer verder dat het belang
zelf der wetenschap dit eist. De we-
tenschap zelf maakt geen ware vorde-
ringen, voordat een nieuw ontdekte
waarheid een publiek vindt, in staat
haar in zich op te nemen. De theorie
der mechanische oorzaak van warmte
in de laatste eeuw verklaard in bij-
na dezelfde terman als Hirn en
Claudius, bleef tachtig jaar begraven
in akademische gedenkschriften, tot-
dat de kennis der natuurkunde genoeg
verspreid was om een publiek te vor-
men, geschikt om haar in zich op te
nemen.

Er waren drie opeenvolgende ge-
slachten nodig voordat de theorie
van Erasmus Darwin over de soorten
gunstig werd ontvangen uit de mond
van zijn kleinzoon, voordat zij on-
der de pressie der publieke opinie
werd aangenomen door de mannen der
akademie. De geleerde, gelijk de
dichter en de kunstenaar, is altijd
het produkt van de maatschappij
waarin hij leeft en leert.

Wanneer gij doordrongen zijt van
deze denkbeelden, dan zult gij be-

grijpen dat vóór alles nodig is een
algehele omkering in de tegenwoordi-
ge stand van zaken, die de geleerde
verzadigt met wetenschap en bijna
het gehele menselijk geslacht ver-
oordeelt om te blijven in toestanden
van 5 of 10 eeuwen terug, tot slaven
of machines, onbekwaam tot het opne-
men van wetenschap.

En op de dag waarop gij zult
doordrongen zijn van dit grootse,
humane en diep wetenschappelijke
denkbeeld, op die dag zult gij uw
smaak voor abstrakte wetenschap ver-
liezen. Dan zult gij u aan het werk
zetten om de middelen te vinden ten
einde die ommekeer teweeg te brengen
en als gij dat onderzoek instelt met
dezelfde onpartijdigheid die uw we-
tenschappelijke nasporingen leidde,
dan zult gij noodzakelijk de zaak
van het socialisme omhelzen; dan
zult gij breken met het sofisme en
u bij ons aansluiten; dan zult gij
niet meer werken om die toch reeds
verzadigde kleine groep nog meer ge-
not te verschaffen, maar uw verstand
en ijver geheel wijden aan de dienst
der verdrukte massa.

En weest verzekerd dat gij in het
bewustzijn van uw plicht te hebben
gedaan en overeenstemming te hebben
gebracht tussen uw gevoel en uw da-
den, dat gij dan krachten in uw bin-
nenste zult voelen ontwaken, waarvan
gij het bestaan zelfs niet hadt ver-
moed.

En wanneer dan die verandering
- en die is, in spijt van uw leraren
in alle gevallen niet ver af - als
dan die verandering, waaraan gij

hebt meegewerkt, zal komen, dan zal de wetenschap nieuwe krachten putten uit het wetenschappelijk werk der gemeenschap, uit de machtige kooperatie van onmetelijke legioenen arbeiders, die zich verdringen om hun krachten te stellen in haar dienst, dan zal de wetenschap een vlucht nemen waarbij haar hedendaagse langzame vorderingen louter oefeningen zullen schijnen van schooljongens.

Geniet dan de wetenschap, die ook een genot zal zijn voor allen!

II.

Gij, die in de rechten studeert, u voorbereidt op de balie, het is mogelijk dat gij ook illusies hebt gemaakt voor de toekomst. Ik wil aannemen dat gij behoort tot de edelsten der mensen, dat gij behoort tot hen die weten wat altruïsme is. Elk van u denkt wellicht: "Ik wil mij kanten zonder ophouden, zonder genade tegen alle onrecht. Ik wil onophoudelijk arbeiden voor de zegepraal der wet - de uitdrukking van het hoogste recht - welke loopbaan kan schoner zijn?" Zo treedt gij vol vertrouwen in u zelf en in uw roeping het leven in!

Komt, laten we, onverschillig waar, de gerechtelijke jaarboeken openslaan, en de feiten nagaan!

Hier vraagt de rijke grondeigenaar de uitzetting van een boerenpachter, die de verschuldigde pacht niet heeft betaald. Uit het wettelijk oogpunt is geen aarzeling mogelijk.

De boer heeft niet betaald, dus moet hij er uit. Maar als wij de feiten nagaan dan ontwaren wij: dat de eigenaar zijn inkomen steeds heeft doorgebracht in genot; dat de boer steeds heeft gearbeid. De eigenaar heeft niets gedaan om zijn land te verbeteren, toch is in vijftig jaar tijd de waarde verdrievoudigd, dank zij de zoveel gunstiger geworden ligging door de aanleg van een spoorlijn, door de aanleg van nieuwe wegen, door het draineren van nabijgelegen plassen, door het vellen en in kultuur brengen van naburige bossen; en de boer, die veel heeft bijgebracht om aan het land deze verhoogde waarde te geven, is geruïneerd; in handen van woekeraars gevallen, is hij met schulden overladen en kan de landheer niet meer betalen. De wet - altijd in het belang van de landheer - is duidelijk. Zij geeft de landheer het recht de pachter uit te drijven. Maar gij - in wie de fictie der wet het gevoel van recht nog niet heeft gedood - wat zult gij doen? Zult gij eisen, overeenkomstig de wet, dat de pachter op straat wordt geworpen? Of zult gij eisen dat de landheer zal vergoeden alle vermeerdering van waarde aan zijn arbeid verschuldigd? Dit eist de rechtvaardigheid. Wiens zijde kiest gij? Van de wet tegen het recht of van het recht tegen de wet?

En als het werkvolk het werk staakt zonder de voorgescreven "voorafgaande kennisgeving" aan de arbeidgever, aan wiens zijde zult

gij u scharen? Aan de zijde der wet - dat is aan de zijde van de arbeidgever, die schandelijk misbruik maakt van deze crisis, of tegen de wet, maar vóór de arbeiders, die slechts van vijftig cents tot twee gulden per dag verdienen en hun vrouwen en kinderen zagen sterven van ellende? Zult gij de fictie der "vrije overeenkomst" verdedigen, de theorie der bindendheid van contracten? Of zult gij het recht hooghouden, dat u zegt dat een contract tussen iemand, die welgevoed is, en iemand, die zijn arbeidskrachten moet verkopen voor een bete broods - een contract tussen de sterke en de zwakke - geen vrijwillig rechtsgeldig contract is?

Nog een geval. Een man gaat een vleeshouwerij voorbij, neemt een stuk vlees en loopt weg. Gevat en ondervraagd blijkt dat hij een arm werkmans is zonder werk, dat hij en zijn gezin in geen vier dagen hebben gegeten. Het volk smeekt de slachter de man ongemoeid te laten, maar de slachter eist de "zegepraal van het recht"! Hij laat hem vervolgen en de arme man wordt tot zes maanden gevangenis veroordeeld. Aldus wil het Themis in haar blindheid! En uw geweten? Komt het niet in opstand tegen wet en maatschappij, als het zie ziet dat elke dag dergelijke vonnissen worden geveld?

Of zult gij de toepassing der wet eisen tegen die andere man, die, mishandeld, door ieder verstoten van kindsbeen af, opgroeide zonder één woord van liefde te horen, en eindigde met zijn buurman te vermoor-

den om hem een gulden te ontstelen? Zult gij de doodstraf - of, wat erger is, twintig jaar gevangenschap - eisen, wetend dat hij meer ziek dan misdadig, dat niet hij, maar de maatschappij schuldig is aan misdaad?

Zult ge eisen dat die wevers in de kerker worden geworpen, die in een ogenblik van wanhoop en verbittering de fabriek in brand staken; dat die man naar de galeien worde gezonden, die vuurde op een gekroonde moordenaar; dat die opstandelingen worden gefusilleerd, die op de barrikaden de vlag der toekomst hadden geplant?

Neen - duizendmaal neen!

Indien gij redeneert inplaats van repeteert wat u werd onderwezen; indien ge de wet ontleedt en de sluier van fictie wegrukt die haar oorsprong verbergt - welke het recht van de sterkste is - en haar wezen - hetwelk de wijding der onderdrukkers is - dan zult gij met een verheven minachting voor haar worden vervuld. Dan zult gij gevoelen dat te blijven in dienst der geschreven wet is u zelf elke dag te brengen in tegenspraak en transactie met de wet van uw geweten. En aangezien deze strijd niet kan voortduren, zult gij óf uw geweten tot zwijgen brengen en een schelm worden, óf gij zult breken met alle tradities, en met ons medewerken aan de afschaffing van alle onrecht in staat en maatschappij.

Maar dan zijt ge socialist, dan zijt ge revolutionair!

En gij, jeugdig ingenieur, die hebt gedroomd van toepassing der wetenschap op de industrie om de toestand der arbeiders te verbeteren, welk een droeve ontgoocheling, wat een smart wacht u! Gij geeft uw jeugdige energie, uw vernuft ten beste om een plan uit te werken van een spoorweg, die langs de rand des afgronds en door bergen van graniet twee landen zal verenigen, door de natuur gescheiden. Maar eindelijk aan het werk, zult gij in die sombere tunnel legioenen van arbeiders zien vallen door ziekte en ontbering; anderen zult gij zien terugkeren naar huis met nauwelijks enige penningen in de zak en de kiem van de tering in de longen. Gij zult menselijke lijken, door schraapzucht vermoord, uw weg zien afwerken mijl voor mijl, en als die weg dan eindelijk is voltooid, dan zult gij die zien gebruiken tot heerbaan voor het kanon van de geweldenaar!

Gij hebt uw jeugd gewijd aan een ontdekking om het produktieproces te vereenvoudigen en, na onafgebroken streven, na tal van slapeloze nachten, kunt gij eindelijk zeggen: Eureka! ik heb het gevonden. Gij past uw ontdekking toe, en het succes overtreft uw stoutste verwachtingen ... tienduizend, twintigduizend arbeiders worden op straat geworpen! Zij die aan het werk blijven - meestal kinderen - worden onderdelen der machine! Drie, vier, tien eigenaars worden rijk en "ledigen de schuimende beker"! Is het dit, waarvan gij hebt gedroomd?

In het kort, indien gij de vorderingen der nieuwe industrie bestudeert, zult ge zien: dat de naaister niets, absoluut niets heeft gewonnen door de uitvinding der naaimachine; dat de arbeider in de tunnel van de St. Gothard sterft aan tering, niet tegenstaande de uitvinding der diamantboor; dat de metselaar en timmerman, evenals vroeger, buiten werk zijn, en als gij de sociale vraagstukken behandelt met dezelfde onafhankelijkheid van geest, die bij uw technische vraagstukken u leidde, dan zult ge noodzakelijk tot de konklusie komen, dat onder het stelsel van privaat-eigendom en lonen, elke nieuwe ontdekking, wel verre van het welzijn der arbeiders te verhogen, integendeel hun slavernij zwaarder maakt, het werk meer verdierlijkend, werkstakingen menigvuldiger, de crises heviger maakt, en dat degene, die reeds alle voordelen geniet, de enige is die daarbij profiteert.

Wat zult gij dan doen, als gij tot deze slotsom zijt gekomen? Zult gij uw geweten in slaap wiegen door allerlei sofismen? Dan zal er een dag komen waarop gij afscheid zult nemen van de eerlijke dromen van uw jeugd en gij zult alles aangrijpen wat slechts kan strekken om uw eigen genot te vermeerderen. Dan zult gij u aansluiten bij de bende uitzuigers. Maar indien gij hart hebt, dan zult gij zeggen: "Neen, het is nu de tijd niet om uitvindingen te doen; laat ons eerst arbeiden aan de hervorming der maatschappij, aan de afschaffing van individueel eigendom,

opdat elke nieuwe ontdekking op het gebied der industrie ten goede zou komen aan geheel de mensheid. Dan zullen deze arbeiders - nu blote machines - denkende mensen worden, die bij de arbeid van hun handen, hun geestkracht door studie geleid, toepassen op de industrie, en dan zal de technische vooruitgang een vlucht nemen zo hoog, dat in weinige jaren meer verwezenlijkt wordt dan wij nu kunnen dromen".

Maar dan zijt ge socialist, dan zijt ge revolutionair.

En indien ge onderwijzer zijt - niet een die zijn roeping een vervelend vak vindt, maar een, die te midden van zijn jonge volkje genoegenschept in hun bezielde blik, hun gelukkige glimlach en die in deze kleine kopjes de humanitaire ideeën tracht op te wekken, waarmee hij dweeptte toen hij jonger was: wat zullen wij tot u zeggen?

Dikwijls zie ik u bedroefd en ik weet waarom gij de wenkbrauwen fronst; uw meest geliefde leerling - ver in het latijn is hij wel niet, maar hij heeft een goed hart - reciteerde zoëven met zulk een gloed de legende van Wilhelm Tell. Zijn ogen schoten vlammen, en zijn hand scheen te grijpen naar de dolk om alle tirannen te doden. Met wat vuur herhaalde hij de hartstochtelijke woorden van Schiller:

Beef niet voor de slaaf, die zijn ketenen verbreekt,
Voor de vrije mens zult gij niet beven!

Maar thuis gekomen wordt hij door zijn moeder, zijn vader, zijn oom, door allen streng beknord over zijn gebrek aan eerbied jegens de dominee of de veldwachter. Langer dan een uur zeurden ze hem over de waarde van "voorzichtigheid", over de deugd van "eerbied voor de gestelde machten", over de plicht van "onderwerping" en zij brachten het eindelijk zo ver, dat hij Schiller heeft terzijde gelegd en ter hand genomen: "De kunst om in de wereld vooruit te komen"!

En dan, gisteren hebt gij pas vernomen, dat het met twee van uw beste leerlingen slecht is afgelopen. De ene droomt alleen van épauletten, de ander steelt, samen met patroon, op de magere lonen der arbeiders! En gij, die zo uw hoop hadt gesteld op deze twee jongelingen, gij denkt na over de treurige tegenstelling tussen dit leven en het ideale.

Daarover zult gij nog wel meer peinen. Maar ik voorzie dat binnen twee jaren van teleurstelling op teleurstelling, gij uw lievelingschrijvers terzijde zult leggen, en tenslotte zult vinden dat Tell, nu ja, een goed vader was, maar toch overigens vrij wel een gek; dat armoede eigenlijk wel een uitstekende zaak is, bij de kachel, vooral als gij de hele dag les gegeven hebt in samengestelde intrestberekening; dat die heren dichters altijd in de wolken zijn, en dat hun verzen eigenlijk niets te maken hebben met het werkelijk leven, noch met het aan-

staande bezoek van de schoolopziener!

Of dit, óf uw jeugddromen zullen de overtuiging worden van uw mannelijke leeftijd. Gij wenst uitgebreide, humanitaire inrichtingen voor allen, in en buiten de school; en ziende dat dit onmogelijk is in de tegenwoordige staat van zaken, zult gij de grondslag zelf aanvallen der tegenwoordige maatschappij. Dan, ontslagen door de Minister of het schooltoezicht, zult gij de school verlaten en komen tot ons - tot ons om tot oudere maar minder ontwikkelde mensen dan gij te leren, hoe bekoorlijk de kennis is, en hoe de maatschappij behoorde te zijn en zal zijn. Gij zult met de socialisten komen arbeiden aan de algehele omkering van de tegenwoordige toestand. Gij zult arbeiden aan de zegepraal van vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

Gij zijt dan socialist, gij zijt dan revolutionair.

En eindelijk gij, jeugdige kunstenaars, beeldhouwers, schilders, dichters, musici, - hebt gij niet bemerkt dat het heilige vuur, dat enige van uw voorgangers bezielde, is uitgeblust in u en de uwen, dat kunst nu gemeenplaats is, dat de middelmatigheid regeert?

En hoe zou het anders kunnen? De vreugde de oude wereld te hebben teruggevonden, weer te kunnen putten uit de bronnen der natuur, die het aanzijn gaf aan de meesterstukken van de Renaissance, bestaat niet voor de hedendaagse kunst; de revolutionaire idee heeft haar tot nog

toe niet bezield, en geen idee hebbende, meent zij er een gevonden te hebben in het realisme. Zo spant zij zich heden ten dage in om de dauwdruppel op het blad van een plant in kleuren weer te geven, om het achterste van een koe na te bootsen, en om heel nauwkeurig in dicht en on dicht te beschrijven een stinkende moddersloot of het boudoir van een verkwistende vrouw!

Maar als dit zo is, wat dan te doen? zo vraagt gij. Als uw heilig vuur niet meer is dan een walmende pit, ga dan voort te doen zoals gij gedaan hebt, en uw kunst zal heel spoedig afdalen tot het vak van décorateur van de pronkkamer van een of andere kruidenier, van schrijvers van tekstboekjes voor kluchtspelen of van feuilletons voor M. de Girardin. De meeste onder u gaan al hals over kop die weg op naar beneden.

Maar indien waarlijk de humaniteit weerklank vindt in uw hart, indien gij, als waarachtig dichter, oor hebt voor de hartslag des levens, dan kunt ge niet koel en onzijdig blijven te midden van die zee van lijden, die om u woedt, te midden van dat volk dat sterft van honger, van die hopen lijken in de mijnen, van die stapels verminkte lijken aan de voet der barrikade, van die bannelingen op weg om begraven te worden in de sneeuw van Siberië of om te sterven aan de koortsen der tropen. Dan kunt ge niet onzijdig blijven te midden van die verheven strijd om recht, van de stervenskreten der overwonnenen, van de zwelg-

partijen der overwinnaars, van die worsteling van heldenmoed tegen lafhartigheid, van zielenadel tegen laagheid, maar dan zult ge u scharen aan de zijde der verdrukten, want gij zult weten dat het ware, het verhevene, - in 't kort, het leven zelf - is aan de zijde van hen die strijden voor licht, humaniteit, rechtvaardigheid!

Gij houdt mij ten laatste terug. "Hoe nu!" zegt gij. "Maar als abstrakte wetenschap weelde is, de geneeskunst bedrog, als de wet onrecht is, technische uitvindingen middel tot exploitatie, als de school met haar praktische wijsheid moet verdwijnen, en de kunst zonder revolutionaire idée moet ontaarden, wat, wat blijft er dan voor mij over te doen?"

Ik zal het u zeggen: Een onmetelijk werk, een werk, aantrekkelijk in de hoogste mate, een werk waarbij uw daden in volmaakte overeenstemming zullen zijn met uw geweten, een werk voor de edelste en krachtigste naturen.

Welk werk? Ik zal het u zeggen.

III.

De ontleding die wij gemaakt hebben leidt hiertoe: Dat men óf het moet op een akkoordje gooien met zijn geweten en ten slotte zeggen: "Laat de mensheid ondergaan, als ik maar al het "genot en voordeel" heb dat het volk dom genoeg is om mij

af te staan", óf dat men zich moet aansluiten bij de socialisten, om met hen te arbeiden aan de algehele hervorming der maatschappij. Niettegenstaande de gevolgen van een bourgeois-opvoeding, de mening van belanghebbende partijen, en de sofisten der samenleving, moet elk denkend wezen logisch komen tot deze slotsom, als hij zijn redenering maar grondt op hetgeen er om hem heen voorvalt.

Heeft men als eerlijk man gekozen, dan doet zich de vraag voor: "wat te doen?"

Het antwoord is gemakkelijk.

Verlaat de positie waarin ge geplaatst zijt, waar men gewoon is van het volk te spreken als van beesten; - kom tot dat volk, en het zal u zelf antwoord geven.

Gij zult zien dat overal, in Frankrijk, Duitsland, in Italië, in de Verenigde Staten, overal waar een bevoorrechte en een verdrukte klasse bestaat, aan een reuzenwerk wordt gearbeid, waarvan het doel is voor eeuwig het feodalisme te breken van het kapitaal, en de maatschappij te grondvesten op recht en billijkheid. Het is niet genoeg dat de tegenwoordige arbeidende klasse haar hartverscheurende klagzangen doet horen, zoals de slaven der 18e eeuw en de russische boer ze nog aanheft, - ze werkt voor haar bevrijding, ze werkt met wil en bewustzijn.

Haar geest is voortdurend bezig met het raadsel wat er gedaan moet worden, opdat het leven, in plaats van een vloek voor drie vierden van het menselijk geslacht, een genot

worde voor allen. Zij neemt de moeilijkste sociologische vraagstukken ter hand en tracht ze op te lossen met haar verstand, haar opmerkingsgave en haar ruwe proefnemingen. Om met anderen - ellendig als zij zelf - van gedachten te wisselen, trachten zij zich te verenigen, te organiseren; zij vormen zich tot genootschappen, met moeite staande gehouden door hun geringe contributie; zij trachten zich verstaanbaar te maken buiten de grenzen, en beter dan de meest welbespraakte filantropie bereiden zij de dag voor, waarop de oorlog tussen de volkeren onmogelijk zal worden. Om te weten wat hun broeders doen, om hen beter te kennen, om hun ideeën in zich op te nemen en te verspreiden, onderhouden zij (met welk een krachtingspanning, welk een ontbering!) de arbeiderspers. Ten laatste is het uur gekomen: zij staan op, en, de straten en de barrikaden rood vervend met hun bloed, strijden ze voor de vrijheid, die, als ze bevochten is, door de rijken en machtigen wordt vervalst tot voorrechten voor zich en nieuwe wapenen tegen hen!

Welk een onafgebroken krachtingspanning! Wat een onafgebroken strijd! Hoe dikwijls moest men niet opnieuw beginnen! Nu eens om de plaatsen aan te vullen, leeg geworden door afval, door uitputting, door omkoping, door vonissen; dan weer om de gelederen te herstellen gedund door kanon en mitrailleuse, door verdelging der massa.

De geschriften van deze beweging

worden opgesteld door mensen, die de brokstukken van hun onderwijs van de maatschappij, als het ware, hebben moeten stelen, door zich slaap en voedsel te ontzeggen; ze worden staande gehouden door de centen, bespaard op de allernoodzakelijkste levensbehoefte - dikwijls op droog brood - en de gehele agitatie wordt levendig gehouden onder de gestadige vrees van zijn gezin tot vreselijke ellende te zien gebracht worden, als de patroon bemerkt dat zijn arbeider, zijn slaaf, Socialist is.

Dit is hetgeen gij zult zien, als gij u onder het volk begeeft.

Wel mag de arbeider in deze strijd zonder eind, bezwijkende onder zijn last, uitroepen: "waar blijven toch die jonge lieden, die wij hebben gevoed en gekleed gedurende hun studietijd, voor wie wij, buigend onder de last en met ledige magen, die gebouwen hebben gesticht, die akademies, die musea; voor wie wij met vuile gezichten die mooie boeken hebben gedrukt, die wij niet eens kunnen lezen?"

"Waar blijven die professoren, die naar men zegt, alle menselijke wetenschap verstaan, en voor wie de mensheid niet eens zoveel waard is als een zeldzame rups? Waar blijven die mannen, die redevoeringen houden over vrijheid en die nooit onze vrijheid verdedigen en deze wordt elke dag met de voeten getreden? Waar blijven die schrijvers, die schilders, die dichters, die hele bende huichelaars, die van het volk spreken met tranen in de ogen, maar

die nooit tot ons komen om ons te "helpen in de strijd?"

Waar zijn zij toch? Enkelen genieten in lafhartige onverschilligheid; anderen, en deze vormen de meerderheid, verachten het "grauw", en zijn gereed het te vermoorden, zodra het aan één van hun voorrechten durft raken!

Nu en dan komt de een of ander tot het volk over, dromend van trom en barrikade, om nieuwe indrukken op te doen; maar zij verlaten de goede zaak, zodra zij bemerken dat de weg naar de barrikade lang, de arbeid zwaar is, en dat de lauwerkransen, waarop zij hadden gehoopt, hier slechts doornekronen zijn. Vaker nog zijn deze rekruten eierzuchtigen die, na mislukking van hun eerste pogingen, de gunst van het volk trachten te verwerven, maar later de eersten zijn die zich tegen het volk keren, wanneer het de beginselen wil toepassen, die zij zelf belijden, de eersten wellicht om de kanonnen op het volk te richten, als het zich beweegt voor dat zij, de hoofdmannen, het teken ten aanval hebben gegeven! Voeg bij dat alles lompenhoon, hooghartige verachting, en lafhartige laster, dan hebt ge bij elkaar al wat de bourgeois-jeugd over heeft om het volk te steunen in zijn Socialistisch streven.

Kunt gij na dit alles nog vragen: "wat te doen", als alles nog is te doen? Als gehele legers van jongelieden zouden te gebruiken zijn om met al de kracht van hun geest, van hun energie en hun talenten het volk bij te staan in zijn reuzentaak, die

het heeft ondernomen?

Gij, minnaars der zuivere wetenschap, als gij doordrongen zijt van de beginselen van het Socialisme, als gij de revolutie, die in aantocht is, begrijpt, ziet gij dan niet in, dat alle wetenschap opnieuw moet worden opgebouwd op de nieuwe grondslagen en dat dit in gewicht overtreft al wat tot dusver op wetenschappelijk gebied is gedaan? Begrijpt gij niet dat de geschiedenis - nu een "beleefd verzinsel" van de grootheid van vorsten, hoge personages en parlementen - opnieuw moet worden geschetst uit het populaire oogpunt, opnieuw beschreven moet worden, als de arbeid van het volk aan de ontwikkeling van de mensheid? Ziet gij niet in dat de staathuishoudkunde - nu de wijding der kapitalistische exploitatiezucht - geheel moet worden omgewerkt in theorie en praktijk? Weet gij niet dat de antropologie, sociologie, ethiek, opnieuw moeten worden begonnen, en dat zelfs de natuurkundige wetenschappen, uit een nieuw oogpunt bezien, een ingrijpende wijziging moeten ondergaan, zowel wat betreft de opvatting als van verklaring der natuurlijke verschijnselen?

Welnu, doet dan alzo. Stelt uw geestesgaven in dienst van deze zaak. Bovenal, helpt ons met uw gezonde logika wereldse vooroordelen bestrijden, helpt ons, door synthese de grondslag te leggen tot een betere organisatie. Bovenal leert ons kennen de toepassing van echt wetenschappelijk denken en spreken, toont

ons door uw voorbeeld hoe men zijn leven moet opofferen voor de triomf der waarheid.

Gij, dokter, door uw praktijk tot het Socialisme gebracht, verzuim niet ons vandaag, morgen, elke dag, en bij elke gelegenheid te zeggen, dat het menselijk geslacht zal ont-aarden als het blijft in de tegenwoordige staat van leven en werken, dat uw geneesmiddelen machteloos zijn tegen ziekten, als negenenne-gentig honderdsten van ons geslacht wegwijnen in een toestand, lijnrecht in strijd met de vereisten van de wetenschap; dat deze toestanden de oorzaak zijn der ziekten, en dat die oorzaken moeten worden wegge-nomen. Kom dan, zet met vaste hand het ontleedmes in deze maatschappij in staat van ontbinding. Zeg ons welke de eisen zijn voor een menswaardig bestaan, en zeg ons, als een waar geneesheer, dat wij niet moeten aar-zelen om een rot lid af te snijden, dat het gehele lichaam zou kunnen besmetten.

Gij, die hebt gearbeid aan de toepassing van de wetenschap op de ijverheid, kom toch, en vertel ons vrij uit: wat is het resultaat ge-weest van uw arbeid? Zeg aan hen, die zich niet stoutmoedig op de toe-komst durven verlaten, dat de reeds verkregen kennis zwanger gaat van nieuwe uitvindingen; laat hen zien wat de mens kan produceren, die al-tijd produceert om zijn productie te vermeerderen. Wijd aan het volk uw scheppingskracht, uw praktische geest, uw talent van organisatie, in plaats van dit alles in dienst te

stellen van uitzuigers.

Gij, dichters, schilders, beeldhouwers, musici, als gij uw ware roeping begrijpt en het belang der kunst zelf, komt, stelt ook gij uw pen, uw stift, uw penseel in dienst van de revolutie. Toverst ons met uw levendige stijl, uw tintelende kleu-ren de reuzenstrijd voor ogen der volkeren tegen hun verdrukkers, - bezielt de jeugd met het revolutio-naire vuur van onze vaders; bezingt voor de vrouw hoe schoon de roeping is van haar man, die zijn leven geeft voor de verlossing der mensheid; toont aan het volk hoe afschu-welijk het tegenwoordige leven is, en leert ons de bijl te leggen aan de wortel zelf van die ellende; toont ons wat het natuurlijke leven van het menselijk geslacht zou ge-weest zijn, als het door de dwaasheid en domheid der bestaande maat-schappelijke inrichting niet ware bedorven.

In het kort, gij allen bezit ken-nis en talent, als gij ook hart hebt, komt, stelt dan alles in dienst van hen, die er het meest behoefte aan hebben. Komt tot ons, gij en uw vrienden, maar weet dat gij moet komen niet als meesters, maar als mak-kers; het moet zijn niet om te heer-sen, maar om zelf bezielt te worden in een nieuwe wereld, die de toekomst zal veroveren. Komt, niet zozeer om te leren dan wel om de wensen te le-ren kennen van het volk, om die te gevoelen en te formuleren, en werkt dan zonder ophouden, met al de kracht van uw jeugd, om die wensen

ingang te verschaffen. Weet, dat gij dan, en dan alleen, een volkomen en natuurlijk leven zult leiden. Gij zult zien dat al uw pogingen overvloedig vruchten dragen, en het gevoel van overeenstemming tussen uw geweten en uw daden zal krachten in u opwekken, waarvan gij het bestaan zelfs niet hadt vermoed.

De strijd voor waarheid, recht en billijkheid in de boezem des volks!

Wat ter wereld kunt gij vinden, grootser dan dat?

IV.

Drie lange hoofdstukken waren nodig om aan de jeugd van de gegoede klasse te bewijzen, dat tegenover het dilemma dat het leven hun stelt, zij verplicht zijn - als ze moedig en oprecht zijn - zich aan te sluiten bij de socialisten, en met hen te arbeiden aan de sociale revolutie. Deze waarheid is toch zo eenvoudig! Maar ach! Moeilijk is het te spreken voor lieden, die onder de invloed staan van een bourgeois-omgeving, die sofismen hebben te bestrijden, vooroordelen te overwinnen, belangen te verliezen!

Jegens u, jongelieden der arbeidende klasse, kan ik gerust zijn. De macht der dingen drijft u tot het socialisme, hoe weinig gij moogt redeneren of moogt durven handelen overeenkomstig uw rede. Inderdaad is het moderne socialisme voortgekomen van onderen op, uit de boezem van het volk zelf. Als sommige denkers

der bourgeoisie er toe geraken, en er de stempel op drukken der wetenschap en der filosofie, dan zijn hun denkbeelden toch gegrond in de kollektieve ziel der arbeidende klasse. Het rationele socialisme der Internationale, dat thans onze beste kracht uitmaakt, is uitgewerkt in de arbeidersverenigingen, onder de onmiddellijke invloed der massa, en de weinige schrijvers, die hun steun hebben verleend aan die arbeid, zij hebben niets gedaan dan de wensen verkondigen, die reeds heersten onder de arbeiders.

Zich niet te wijden aan de zegenpraal van het socialisme is voor iemand, die voortgekomen is uit de arbeidende klasse, miskening van eigen belang, verloochening van zijn eigen zaak, verraad gepleegd aan zijn historische zending.

Gij herinnert u nog uit uw kinderjaren, toen gij 's winters op straat speelde, hoe de koude drong door uw dunnen kleren, en de modder door uw stukke schoenen. Gij ziet kinderen, poezelig en rijk gekleed, die op u neerzien met minachting. Gij voelde toen heel goed dat die brutale rekels niet met u en uw makers gelijk staan in verstand en energie. Maar thans, nu gij, van vijf of zes uur in de morgen, twaalf uren per dag zijt opgesloten in smerige werkplaatsen, en - zelf machine - dag aan dag, jaar op jaar, haar onverbiddelijke bewegingen moet na gaan, terwijl de anderen rustig gingen studeren in prachtige scholen en universiteiten, nu zijn diezelfde

kinderen, minder intelligent, maar beter onderwezen dan gij, uw meesters geworden, en genieten alle genot des levens en van de beschaving; en gij? - wat blijft er over voor u? Gij gaat naar uw klein vertrek, donker en vochtig, waar vijf of zes menselijke wezens rondkruipen in een ruimte van enige ellen; waar uw moeder, levensmoe, oud door zorgen, schoon niet door jaren, u steeds voor maal moet geven een stuk brood, aardappelen en een zwarte vloeistof, ironisch koffie genaamd; en voor enige afwisseling hebt gij steeds dezelfde vraag: hoe moet de bakker, hoe moet de huisbaas worden betaald?

En hoe! Zoudt gij hetzelfde ellendige bestaan voortsleepen, dat uw vader en uw moeder nu dertig jaar lang hebben getorst? Zult gij een geheel leven arbeiden, om aan enkelen al de genietingen verschaffen van welstand, kennis en kunst, en voor u zelf niets te behouden dan voortdurende bezorgdheid voor een stuk brood? Zult gij voor eeuwig afstand doen van al wat het leven liefelijk kan maken, en uzelf opofferen om al die genietingen te verschaffen aan een "handjevol" luiards? Zult gij al uw krachten opgebruiken, en niets dan ellende lijden als de werkeloosheid - de vreselijke werkeloosheid komt? Wilt gij leven op deze wijze?

Misschien zult gij, het einde van uw lijden niet ziende, u onderwerpen, en zeggen: gehele geslachten hebben hetzelfde lot ondergaan, en ik, die het niet veranderen kan, moet er mij

ook aan onderwerpen. Laat ons dan maar werken en er ons in schikken zo goed wij kunnen.

Welnu, dan zal het leven zelf u voorlichten!

Eens toch zal de crisis komen. Niet een voorbijgaande crisis, maar een die een gehele industrie zal vernietigen, die duizenden arbeiders tot ellende zal brengen, en gehele gezinnen zal verwoesten. In het gezicht van die ramp zult gij worstelen gelijk de anderen, gij zult uw vrouw, uw kind, uw vriend tot gebrek zien vervallen, hen voor uw ogen zien neerzinken en sterven uit gebrek aan verzorging en voedsel. Midderwijl rolt het leven voort in de straten der grote stad, zonder dat iemand zich bekommert om hen die daar sterven. Dan zult gij beseffen hoe verpletterend deze maatschappij is! Dan zult gij denken over de oorzaak der crisis, doordenken tot de diepste grond van dit schreeuwend onrechtvaardig stelsel, dat duizenden levens opoffert aan de schraapzucht van een "handjevol" luiards; dan zult gij erkennen dat de socialisten gelijk hadden, toen zij zeiden dat de bestaande maatschappelijke orde moet worden hervormd in hoofd en leden. Een volgende maal, als uw baas u door nieuwe loonsverlaging nog meer wil bestellen, zult gij protesteren, en hij zal u onbeschaamd antwoorden: "Ga heen en eet gras, als gij niet wilt werken voor die prijs". Dan zult gij beseffen dat hij u niet alleen zoekt te scheren als een schaap, maar dat hij u

beschouwt als een wezen van lagere orde; dat, niet tevreden u in zijn klauwen te hebben door uw loon, hij het er op aanlegt u in alles te vernederen tot slaaf. Dan zult gij of uw rug krommen, en, alle menselijke waardigheid en menselijk gevoel afleggen en eindigen met te buigen voor elke vernedering, of, het bloed zal u naar het hoofd vliegen, gij zult met afschuw gruwen van uw slaavenlot, en hem honen. Dan, op straat geworpen, zult gij verstaan dat de socialisten gelijk hadden toen zij zeiden: "Staat op, staat op tegen de maatschappelijke onderdrukking, want deze is de oorzaak van alle slavernij". Dan zult gij uw plaats komen innemen onder de socialisten om met hen te werken aan de afschaffing der slavernij in staat en maatschappij.

Hoort ook de levensgeschiedenis van haar, die gij vroeger zo hebt bewonderd, dat meisje met die open blik, die vlugge tred, die levendige geest. Jarenlang heeft zij in haar dorpje geworsteld met ellende, eindelijk toog zij heen naar de grote stad. Zij wist dat de strijd om het bestaan ook daar hard zou zijn, maar toch hoopte zij eerlijk haar brood te verdienen. Een jonge bourgeois maakt haar het hof, misleidt haar door mooie woorden en beloften, zij geeft zich over met al de hartstocht der jeugd, en na verloop van een jaar is zij verlaten met haar kind in de armen. Altijd moedig, geeft zij de strijd niet op, maar toch is zij bezweken in de worsteling tegen koude en honger, aan ziekte bezweken

in het hospitaal.

En als gij dit zult vernomen hebben, wat zult gij dan doen? Zult gij de pijnlijke indruk trachten uit te wissen door domweg te zeggen dat zij de eerste niet is en ook de laatste wel niet zal zijn, zult gij wellicht in de kroeg met andere woestaards haar nagedachtenis nog besmetten door liederlijke woorden? Of dit, of haar geschiedenis zal uw hart treffen; dan zult gij de laaghartige verleider opsporen en hem voor zijn misdadig opzet doen boeten; dan zult gij nadenken over gevallen als deze, die elke dag plaats vinden, en gij zult begrijpen dat ze zullen blijven voorkomen, zolang de maatschappij is verdeeld in twee kampen - de ellendigen in het ene, en in het andere luiaards, genotzoekers met fraaie woorden en boze lusten. Dan zult gij begrijpen dat het hoog tijd wordt om die kloof te dempen, en gij zult toesnellen en u scharen onder de vaan der socialisten.

En gij, volkswrouw! Laat deze geschiedenis u koud? Als gij het zijden kopje streelt van het dochttertje aan uw zijde, denkt gij er dan nooit aan wat haar lot zal zijn, als de staat van zaken niet verandert? Denkt gij er nooit aan wat de toekomst heeft weggelegd voor uw jongere zuster, voor uw zonen? Moeten uw zonen dan wegwijnen, zoals uw vader is weggekwiënd, denkend aan niets dan aan een stuk brood en zonder enig ander genot dan de kroeg? Wilt gij uw man, uw jongen dan altijd zien overgeleverd aan de genade of

ongenade van de eerste de beste, die geld heeft om "handen" te huren? Verlangt gij dat zij altijd zullen blijven slaven van patroons, vlees voor het kanon der machthebbers, mest voor de akkers der rijken?

Neen, duizendmaal neen! Ik weet dat het bloed in u kookt als gij hoort dat uw echtgenoot, die zo stout het werk staakte, ten slotte toch met de pet in de hand de voorwaarden heeft moeten aannemen door de patroon hooghartig gesteld. Ik weet wel dat gij de spaanse vrouwen bewondert, die bij een opstand des volks de boezem ontblootten voor de bajonetten der soldaten. Ik weet dat gij dat russische meisje eert, dat de satraap, die een gevangen socialist beledigde, een kogel door de kop heeft willen jagen. Ik weet dat uw hart warm klopt, als gij leest hoe de vrouwen des volks te Parijs pal stonden om onder een regen van lood de mannen aan te vuren tot heldenmoed.

En omdat ik dit alles weet, daarom weet ik dat ook gij u zult scharen aan de zijde van hen, die strijden voor het rijk der toekomst.

Gij allen, brave jonge lieden - mannen en vrouwen - kent uw rechten en komt tot ons! Komt tot uw broeders om te arbeiden aan de revolutie, die alle slavernij zal afschaffen, alle ketenen verbreken, die alle overlevering zal te niet doen en nieuwe gezichtsvelden zal openen, die in de menselijke maatschappij de ware gelijkheid, de ware vrijheid zal vestigen, dat is: ARBEID VOOR ALLEN, voor allen al de vruchten van

hun arbeid, voor allen het volle genot van al hun vermogens, voor allen een natuurlijk, menswaardig, gelukkig leven.

Zegt niet dat wij te zwak zijn, om dit heerlijk doel te bereiken!

Ziet rondom u, hoe talrijk wij zijn die ellende en onrecht lijden. De landbouwers, die werken voor anderen, die haver eten om de tarwe te laten voor hun meesters, wij tellen ze bij millioenen! Wij zijn zo talrijk, dat wij de massa uitmaken van het volk; de werklieden, die zijde en fluweel maken om zelf in lompen te gaan, ze zijn zo talrijk dat, als het gegons der machine hen een ogenblik rust laat, zij de straten en pleinen overstromen als een ontstuwige zee. De soldaten, die men leidt met een trommelstok, die de kogels krijgen om het lint en de kruizen te laten aan hun officieren, zij hebben slechts rechtsof-keert te maken als mannen, om hun vergulden bevelhebbers te zien verbleken van vrees! Wij - allen die lijden, allen die worden gehoond - wij zijn een oneindige menigte, wij zijn een oceaan die alles kan verslinden. ZODRA WIJ WILLEN, ZULLEN WIJ RECHT DOEN OP AARDE.

- 39 -

"Als je eenmaal gewoon bent "
 "een riem te dragen dan voel"
 "je je ongemakkelijk als je "
 "hem niet om hebt. "

 Koning Boudewijn
 bij de opening van
 de 50ste Brusselse
 autobeurs.

in een taal en stijl
tipisch
voor het anarchistisch denken
op het einde van vorige eeuw
doet Peter Krapotkine
in deze brosjure
een warme oproep tot
de studenten.

eens afgestudeerd
plaatst de praktijk hen
voor de onverbiddelijke keuze:
ofwel vervoegen zij
de rangen van de bourgeoisie,
ofwel scharen zij zich
aan de kant van de arbeiders
om samen met hen
volgens Kropotkines eigen woorden
" eene algeheele omkeering " "
" in den tegenwoordigen staat " "
" van zaken " "
tot stand te brengen.

hoewel er sindsdien
een begin van democratisering
van het onderwijs
is bijgekomen
die aan het probleem
een nieuwe dimensie
heeft toegevoegd,
blijft de basistegenstelling:
VERBURGERLIJKING
of
VERZET
onverminderd voortbestaan.

het is vooral na
het beëindigen van hun studies
dat de studenten de slogan:
ARBEIDERS, STUDENTEN, EEN FRONT
zullen kunnen en moeten
bewijzen.

ANTILOPE OMSLAG

7757 lichtgroen
70x100 cm 70 kg per 500

200 gram per m²